

شاهنامه به مثابه منشور حکومت داری

به مناسبت ۲۵ اردیبهشت، روز بزرگداشت حکیم ابوالقاسم فر دوسی، با دکتر محمد جعفر یاحقی

استاد صاحب نظر ادب فارسی هم سخن شده ایم که از زوایای کاویده نشده در اثر سترگ حکیم توس می گوید

الهه آر انیان – هزار و چهل و پنج سال از پایان سرایش شاهنامه می گذرد و شاید فکر کنیم تابه امروز هر آن چه در باره این اثر لازم بوده، گفته ایم و خوانده ایم و در ک کرده ایم، اما باید گفت هنوز هم بعد از بیش از هزار سال در شاهنامه فردوسی آن گونه که باید، تفکر وتامل نکرده ایم و به عقیده استاد محمد جعفر یاحقی، هنوز در پوسته و قالب بیرونی این اثر مانده ایم. امروز، ۲۵ اردیبهشت، روز بزرگداشت فردوسی و روز پاسداشت زبان فارسی است. این روز مبارک که به نام فردوسی است، باید آغاز راهی برای شناخت و در ک هر چه بیشتر مفاهیم عمیق متن شاهنامه و کاربرد آن ها در زندگی امروزی مان باشد. در ادامه، گفت و گوی ما را با دکتر محمد جعفر یاحقی، مدیر قطب علمی فردوسی و شاهنامه و عضو پیوسته فرهنگستان زبان و ادب فارسی درباره جنبه هایی از شاهنامه که کمتر به آن ها توجه شده، می خوانید.

پرداختن به مسائل تعیین کننده شاهنامه

دکتر یاحقی در پاسخ به این پرسش که کدام یک از جنبه های شاهنامه آن چنان که باید، مورد توجه واقع نشده است، گفت: «شاهنامه

باز نویسی های خلاقانه از شاهنامه برای نوجوانان

ستاره منوچهری – نام او برای نوجوان های کتاب خوان، نامی آشناست؛ نویسنده ای که بیشتر عمرش را در راه آشنایی نسل جدید با ادبیات کهن و قصه های عامیانه سپری کرده است. بسیاری از قصه ها و داستان های میر کیانی در قالب پویانمایی و سریال تلویزیونی به نمایش در آمده اند؛ از جمله «قصه ما مثل شد» و مجموعه «حکایت های کمال».

یکی از مهم ترین آثار محمد میر کیانی در ادبیات کودک و نوجوان، باز نویسی های موفق او از متون ادبی کهن مانند شاهنامه فردوسی است. علاوه بر این، میر کیانی با اقتباس از شخصیت های محوری شاهنامه از جمله رستم و سهراب، دو کتاب به نام های «عمور ستم» و «دایی سهراب» نوشته است. به مناسبت روز بزرگداشت فردوسی با این نویسنده درباره باز نویسی های شاهنامه و نیز کتاب های تازه اش در حوزه ادبیات کودک و نوجوان گفت و گو کرده ایم.

دیگر از جمله علوم سیاسی، روان شناسی و آن شنا کند و مروراید صید کند. تا به حال در بخش کم عمق شاهنامه غوص شده و در پوسته شاهنامه و قالب های بیرونی هم کار هایی شده که چندان درخشان نیست. هنوز کسی به اعماق این دریای بی کران نرفته است. امروز زمان آن رسیده است که به مسائل جزئی و کنترل کنندو تعیین کننده در شاهنامه بپردازیم؛ موضوعات و اندیشه هایی که ژرفای خاصی می طلبد و لازم است به اعماقش نفوذ کنیم و آن ها را بررسی کنیم و بیرون بکشیم و با فرهنگ و فضای زندگی امروز برای استفاده نسل جدید متناسب سازی کنیم؛ به عنوان مثال، بسیاری از نظریه های زندگی اجتماعی و فرهنگی و به ویژه سیاسی در شاهنامه قابل کشف و احیا و راه اندازی است.

منشور حکومت داری در شاهنامه

مدیر قطب علمی فردوسی و شاهنامه در ادامه از لزوم استخراج نظریه های گوناگون از دل شاهنامه با کمک متخصصان رشته های

با ادبیات آشناییستند. ما باید پل بزنیم. این کاری است که از عهده یک تخصص بر نمی آید و نیاز به یک تخصص جمعی و گروهی است. این کافی نیست که از یک متخصص علوم سیاسی بخواهیم از شاهنامه چیزی استخراج کند. باید به او کمک کنیم تا ادبیات و شاهنامه و فضای تاریخی را در ک کند و بعد بتواند مسائل مورد نظر را از متن شاهنامه استخراج کند و با دانش روز تطبیق دهد. این آسان نیست، ولی باید تلاش کرد. با نشست های مشترک و تفاهم بین متخصصان رشته های مختلف این کار عملی است.»

بی هدف بودن گروه های شاهنامه خوانی

عضو پیوسته فرهنگستان زبان و ادب فارسی با اشاره به این که در قطب علمی فردوسی و شاهنامه و نیز خردسرای فردوسی نشست های مشترک با متخصصان علوم دیگر درباره شاهنامه برگزار شده است، گفت: «در قطب علمی قدم های مختصری برداشته ایم، ولی به دلیل نبود امکانات، خود من خیلی راضی نیستم. البته در خردسرای فردوسی به این دلیل که چار چوب دانشگاهی و رسمی ندارد، زمینه برای کار های گروهی و بینارشته ای با تر است. آرزوی کتم این گونه برنامه ها در جاهای دیگر هم باشد. در حال حاضر در کشور گروه های شاهنامه خوانی متعددی هستند که دور هم می نشینند، ولی کمی سرگردان و بی برنامه اند. اگر این گروه ها هدفمند شوند و در جا نزنند، خیلی بهتر است. امروز دیگر کافی نیست که شاهنامه را روخوانی و نقلی کنیم. باید تامل کرد و لازمه این کار گسترش مراکز فرهنگی و پژوهشی شاهنامه است. ما در خردسرای فردوسی این برنامه ریزی را کرده ایم و در سراسر کشور و حتی در کشور هایی مانند کانادا و آمریکا گروه هایی به نام خردسرا تشکیل شده که هدفمند عمل می کنند. امیدوارم دیگر نهاد های شاهنامه خوانی هم با برنامه ریزی پیش بروند و با ما به عنوان مرکز خردسرا در توس و خراسان مرتبط بشوند و بتوانند نیاز های امروز جامعه را بر آورده و مطالعات عمیق در زمینه شاهنامه را آغاز کنند.»

دکتر محمد جعفر یاحقی در پایان گفت و گو از پایان نگارش دانشنامه فردوسی و شاهنامه پس از ۱۱ سال خبر داد و گفت: «در این دانشنامه در باره همه آثاری که با موضوع شاهنامه و فردوسی نوشته اند، از جمله مداخل، تعلیقات، ترجمه ها و ... مقاله ای نوشته ایم و در حال صفحه آرایی نهایی است. انتشارات فرهنگ معاصر این کتاب را چاپ خواهد کرد.»

دنیای معاصر است. یک مجموعه سه جلدی به نام «پچه های کوچ» که کانون پرورش فکری کودکان و نوجوانان منتشر کرده بود، تجدید چاپ شده. شش جلدی «قصه ما همین بود» را هم نشر قلم تجدید چاپ کرده. «حکایت های کمال» در پنج جلد و «قصه ما مثل شد» هم تجدید چاپ شده است. در مجموع ۴۰ اثر من امسال در نمایشگاه کتاب در دسترس مخاطبان است. خبر تازه هم این که مجموعه ۲۰ جلدی به نام «گنج قصه ها» که از ادبیات کهن برای نوجوانان بازآفرینی کرده ام، قرار است از سوی نشر کانون پرورش فکری کودکان و نوجوانان به زودی منتشر شود.»

فردوسی وشاهنامه از دید گاه بنیان گذار ادبیات نوین تاجیکستان

شاه منصور شاه میرزا

کارشناس تاجیکستان در مؤسسه فرهنگی اکو

فردوسی و شاهکار شاهوار او شاهنامه که بهین نامه ها و کتاب ها خوانده می شود، نه تنها در ایران و تاجیکستان و افغانستان بلکه در جهان به عنوان کاخ مجلل دانای توس قامت افراخته و شکوه عظمت آن از نظر کسی پوشیده نیست. در تاجیکستان، زادگاه نام های قهرمانان شاهنامه، رستم، اسفندیار، سیاوش، منیژه، بیژن، گردآفرید، جمشید... فراوان است اما نام های سوادبه، گرسیوز، افراسیاب، گروی، دموور... را به فرزندان نمی گذارند، بزرگ سالان می گویند این ها آدمان بدند و فردوسی هم آن ها را دوست ندارد.

اوایل قرن بیست میلادی تحقیق شاهنامه در ایران آغاز شد و در ا رودان، از جمله تاجیکستان نخستین گام جدی در این امر سال های سی ام قرن بیست برداشته شد. زمانی که هزاره فردوسی در سراسر جهان تجلیل می شد، استاد صدر الدین عینی (۱۸۷۸ – ۱۹۵۴) – بنیان گذار ادبیات نوین تاجیک رساله تحقیقی درباره فردوسی و شاهنامه او را سال ۱۹۳۴ تألیف نمود که بعدها در سال ۱۹۴۰ به صورت کامل منتشر شد.

این رساله بخش های مختلفی دار داز جمله: «شاهنامه چگونه نوشته شد؟» «اولاد فردوسی»، «شاهنامه فردوسی به زبان های دیگر»، «مقلدهای شاهنامه»، «تحسین شعرای کلاسیک ایران فردوسی را»، «زبان شاهنامه» و «مناسبت زبان شاهنامه به زبان تاجیکی» است.

شاهنامه، اثری تقلید ناپذیر

استاد عینی در باب «تحسین شعرای کلاسیک ایران فردوسی را» به آوردن چند نمونه از ابیات سعدی، نظامی، انوری اکتفای و رز دوقول «شمس الدین سامی بیک» در «فاهوس الاعلام» را می آورد: «شاهنامه فردوسی یک اثر تقلید ناپذیر است که مانند هومر یونان، ویرژیل رومیان، دانته ایتالیایی ها و ملیتون انگلیسی ها بی نظیر بودن شاعرش را نشان می دهد. سلاست شاهنامه به درجه ای است که اگر به نثر، نقل کردن هر کدام از بیت های آن خواش کرده شود، غیر از سخن هایی که خود حضرت استاد، فرموده است، سخن دیگری یافتن ممکن نیست، استاد، مثل این که به طرز عادی سخن می گفته باشد، با یک سلاست طبیعی شعر انشا کرده است.» (عینی، ۱۹۶۳: ۴۲-۴۳)

نظر استاد عینی درباره زبان شاهنامه

استاد عینی از جمله نویسندگان دانشمند و فرهنگ نگار و فرهنگ دان توانایی بود که تألیف کتاب لغت نیم تفصیلی تاجیکی برای زبان ادبی تاجیک از سوی ایشان گواهی این امر است.

در فصل «زبان شاهنامه» در این کتاب، استاد عینی با این که فرصت زیادی برای تألیف این رساله نداشته، با وجود این در نوشته کوتاه و موجز زبان شاهنامه را این گونه ارزیابی می کند: «زبان شاهنامه ساده ترین و صاف ترین زبان های کلاسیکان ایران است. این زبان هر چند (چنانکه تذکره نویسان می گویند) تمامایی عربی نباشد هم با وجود اینکه در زمان استیلای عرب بر عجم نوشته شده، باز هم کار بزرگی است. بیشترین عربی ها در این کتاب بزرگ، مانند هدیه، احسن، غم، نوبت، عربی هایی است که درون فارسی هضم کننده یا این که